взаємні права та обов'язки із суб'єктом, зазначеним у частині першій статті 4 цього Закону, в тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі [2].

Раніше у статті 16 Закону України «Про правила етичної поведінки» було зазначено, яких дій має дотримуватися особа для запобігання одержанню неправомірної вигоди. По-перше, особа повинна відмовитися від отримання такого дарунку. По-друге, необхідно ідентифікувати людину, яка зробила таку пропозицію. Наступним кроком є залучення свідків та письмове повідомлення уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції про цей випадок. Проте такий закон втратив чинність [4].

Таким чином, визначення порядку отримання подарунків державними службовцями є важливим заходом для попередження розвитку діянь, пов'язаних із корупцією. Для розбудови конституційного ладу і забезпечення виконання прав і свобод людей Україна має подолати високий рівень корумпованості державних службовців.

Список використаних джерел:

1. Міністерство юстиції України, Розяснення щодо одержання подарунків особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [Електронний ресурс] /28.07.2–11 – Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0053323–11.

2. Закон України «Про запобігання корупції», Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст. 2056.

3. Закон України «Про державний бюджет на 2017 рік» Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 3, ст. 31.

4. Закон України «Про правила етичної поведінки» Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 14, ст. 94.

Болдир С.В.
генерал-майор,
начальник Департаменту охорони
державної таємниці та ліцензування Служби безпеки України

ПЕРЕГЛЯД ПІДХОДІВ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДОПУСКНОЇ СИСТЕМИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ

Сьогодні Україна постала перед одним із найважчих викликів за всю історію незалежності – спланованої агресії Російської Федерації, метою якої є перешкоджання волі Українського народу до європейського майбутнього [1].

Неприйнятність агресії як явища для сучасного суспільства та прагнення України розвиватися з урахуванням досвіду сучасних європейських країн вимагають від нашої держави зосередити зусилля на збереженні інформації з обмеженим доступом, оскільки у часи новітньої боротьби у світі інформація є

стратегічним ресурсом та невід'ємною складовою економічної, інформаційної та військової міцності держави.

З огляду на викладене, пропонується докорінно переглянути підходи до забезпечення функціонування системи охорони державної таємниці та службової інформації, зокрема, що стосуються питань організації допускної системи.

Так, під час дослідження зазначеного питання проаналізовано основні положення і вимоги нормативних приписів у зазначеній сфері НАТО, ЄС, а також окремих держав-членів цих міжнародних організацій, формування безпекового законодавства яких відбувалося за схожих з існуючими в Україні умов (Польща, Румунія, Болгарія, Словаччина, Чехія тощо).

За результатами визначено, що принциповим підходом до можливості надання доступу особам до секретної інформації, закріпленим стандартами НАТО та ЄС, є визначення необхідності доведення до особи секретних відомостей у зв'язку з виконанням нею службових обов'язків (принцип "need-to-know" – «необхідного знання», як правило, встановлюється керівником суб'єкта режимно-секретної діяльності), наявність свідоцтва про проходження необхідних процедур з питань безпеки, спрямованих на встановлення лояльності та надійності особи ("Personnel Security Clearance" – найближчим еквівалентом в українському законодавстві є «допуск»), а також проведення навчання та інструктажу з питань безпеки, що проводяться відносно особи, якій надається доступ до секретної інформації [2; 3].

Вбачається, що законодавство України у зазначеній сфері не в повній мірі узгоджується зі стандартами безпеки НАТО та ЄС, а також з системою надання доступу до секретної інформації держав-членів цих міжнародних організацій.

Зокрема, відповідно до статті 1 Закону України «Про державну таємницю» «допуск до державної таємниці – оформлення права громадянина на доступ до секретної інформації» [4].

При цьому слід зазначити, що прямий переклад відповідного терміну, що застосовується у стандартах безпеки НАТО та ЄС ("Personnel Security Clearance Certificate"), означає – «сертифікат очистки персоналу з питань безпеки», «свідоцтво про проходження персоналом процедур безпеки», тобто мається на увазі, що особі надається сертифікат, який свідчить про позитивний результат перевірки особи щодо її лояльності, міри довіри до неї, що дає можливість надавати їй доступ до секретної інформації [2; 3].

Такі сертифікати, згідно з національним законодавством держав-членів НАТО та ЄС (зокрема Польщі, Румунії, Болгарії, Чехії, Словаччини тощо), видаються уповноваженим державним органом, що здійснює (або організовує) відповідну перевірку з питань безпеки, на певний термін залежно від ступеня секретності інформації, з якою особа планує працювати. При цьому, такий сертифікат залишається чинним незалежно від ситуативної потреби особи у роботі з секретними документами [5; 6; 7; 8; 9].

Необхідно зауважити, що національним законодавством Польщі, Румунії, Болгарії, Чехії, Словаччини тощо передбачено, що глибина перевірки

безпосередньо залежить від ступеня секретності інформації до якої планується надати доступ особі.

Так, відповідно до законів Польщі, Румунії, Болгарії перевірка поділяється на «базову» (для доступу до інформації зі ступенем секретності, еквівалентному «Таємно»), «розширену» (для доступу до інформації із ступенями секретності, еквівалентними «Цілком таємно», «Особливої важливості»), а також «контрольну» (здійснюється у разі встановлення підстав для скасування дії такого сертифікату, зокрема таких як нелояльність, ненадійність, неправдивість тощо) [5; 6; 7].

Разом з тим, залежно від глибини перевірки громадянина та його оточення застосовуються певні критерії, які ґрунтуються на визначенні ступеня надійності, лояльності особи, що перевіряється та рівня довіри до неї. Таким чином для побудови уявлення про особу враховується інформація щодо можливих протиправних вчинків у сфері шпіонажу, тероризму, саботажу, зради або заколоту; недостовірних або неправдивих даних, які випливають під час співбесіди із співробітниками органів безпеки; алкогольної, наркотичної, лікарської залежності; психічних або емоційних розладів; здійснення несанкціонованих дій у комунікаційно-інформаційних системах; можливої вразливості громадян до тиску з боку родичів та близьких їм осіб, на яких можуть впливати служби іноземних розвідок, терористичні групи чи інші підривні організації або особи [2; 3]. На нашу думку, зазначені критерії перевірки особи та членів її родини чи співмешканців в рамках надання їй доступу до інформації з обмеженим доступом визначеного ступеня секретності вбачаються такими, що охоплюють майже увесь спектр тих рушійних сил, що можуть вплинути на особу та, як наслідок, на безпеку інформації, що їй була довірена.

Крім цього, законодавством Чехії, Словаччини передбачено можливість при перевірці у зв'язку з необхідністю роботи з відомостями зі ступенем секретності, еквівалентним «Особливої важливості», застосовувати як оперативні, так і оперативно-технічні заходи, спрямовані не лише на об'єкт перевірки, а й на його оточення [8; 9].

У зв'язку з цим, важливим аспектом є строки проведення безпекової перевірки, від яких безпосередньо залежить якість результатів перевірочних заходів (наприклад, у Польщі, Румунії така перевірка триває до 3 місяців, у Болгарії, Чехії – до 2 та 6 місяців відповідно).

Вбачається, що саме диференційований та поглиблений підхід до перевірки осіб у зв'язку з їх доступом до секретної інформації дає уповноваженим органам зазначених держав-членів НАТО та ЄС можливість видання вказаних сертифікатів про безпекову перевірку без необхідності їх скасування у зв'язку з відсутністю потреби особи у роботі із секретною інформацією.

З огляду на наведене, пропонується основні зусилля у рамках реформування існуючої допускної системи скерувати за такими напрямами:

1. Відмовитись (шляхом внесення змін до законодавчих актів або видання нової редакції відповідного закону) від терміну «допуск до державної таємниці», який є спадщиною режимних вимог колишнього СРСР та

призводить до обмежень застосування органами СБУ усіх можливих підстав для відмови в його наданні або скасуванні, заміна його на визначення «сертифікат про безпекову перевірку» (або споріднене з ним).

2. Встановити диференційований обсяг (що відповідатиме вимогам стандартів НАТО та ЄС) безпекової перевірки громадян в залежності від ступеня секретності такої інформації.

3. З метою забезпечення якості перевірочних заходів передбачити строк проведення безпекової перевірки до 3 місяців (з урахуванням досвіду Польщі).

4. Розглянути питання щодо можливості встановлення норми, згідно з якою безпекова перевірка здійснюватиметься відносно осіб, які претендують на заняття посади, що передбачає доступ до секретної інформації (зазначені положення існують у законодавстві Польщі, Болгарії тощо).

5. Передбачити, що сертифікат за результатами такої перевірки видається на встановлений строк залежно від ступеня обмеження доступу до інформації та не потребує скасування у разі відсутності потреби у громадянина доступу до секретної інформації (на відміну від норми, встановленої у статті 26 Закону України «Про державну таємницю»).

Слід зазначити, що реалізація вказаних пропозицій надасть змогу підняти на новий рівень розуміння громадянами процедури, напрямків, меж здійснення щодо них кожної з таких перевірок, та відійти від застарілих підходів до безпеки інформації з обмеженим доступом.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України від 26 травня 2015 року «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України». – Режим доступу: http:// zakon3. rada.gov.ua/laws/show/287/2015

2. Security within the North Atlantic Treaty Organisation (C-M (2002) 49). – Режим доступу: http://arhives.nato.int/amendments-to-nato-c-m-55–15-final; isad

3. Council Decision of 23 September 2013 on the security rules for protecting EU classified information (2013/488/EU). – Режим доступу: http://eur-lex.europe.eu

4. Закон України «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 року № 3855-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.

5. The Act of 5 August 2010 on the Protection of Classified Information (Poland). – Режим доступу: http://www.infor.pl/akt-prawny/194475

6. National standarts on the protection of classified information in Romania, Government decision no 585/2002. – Режим доступу: http://www.orniss.ro/en/legislative/pdf/ GD585. pdf

7. Classified Information Protection Act (Bulgaria). – Режим доступу: http://www.dksi.bg/ NR/rdonlyres

8. Czech Act No. 412 of 21 September 2005 on the Protection of Classified Information. – Режим доступу: http://www.right2info.org

9. Act No. 215/2004 Coll. On the Protection of Classified Information and on Amendments to Certain Acts, as amended up to July 1, 2013 (Slovakia). – Режим доступу: http://www.wipo.int/ wipolex/en